

Testamentai ir turto paveldėjimas

LIETUVOS
NOTARŲ RŪMAI

www.notarurumai.lt

Kiekvienas pilnametis ir veiksnus šioje srityje asmuo gali sudaryti testamentą

Testamentas yra vienašalis asmenis teisės aktų nustatyta tvarka sudarytas sandoris, kuriame išreiškiama tik testatoriaus valia. Taigi testamentą gali sudaryti tik pats testatorius, jis negali būti sudaromas per atstovą. Testamentu testatorius laisva valia numato, kokį ir kam turtą jis nori palikti po savo mirties.

Asmeninis testamentas. Tai testatoriaus ranka surašytas ir pasirašytas testamentas, kuriame nurodytas testamentą surašiusio asmens vardas, pavardė, testamentu sudarymo data (metai, mėnuo ir diena) ir vieta, išvardijamas paliekamas turtas ir įpėdiniai. Jis gali būti surašytas bet kokia kalba. Testamente turi būti surašyta, kam ir kokį turtą palieka jo sudarytojas. Asmeninį testamentą užklijuotame voke pats testatorius gali perduoti saugoti notarui. Testatoriaus bet kada pats ar per specialiai įgaliotą atstovą gali atsiimti testamentą. Asmeninio testamentu neperdavus saugoti, po testatoriaus mirties ne vėliau kaip per vieną mėnesį įpėdiniai turi jį pateikti teismui patvirtinti (tokiu atveju galioja tik teismo patvirtintas testamentas), todėl išlieka rizika, kad įpėdiniais neradus asmeninio, neperduoto notarui saugoti testamentu, įpėdiniai jo neras ir paskutinė testatoriaus valia liks neįgyvendinta. Taip pat net ir perdavus asmeninį testamentą saugoti išlieka rizika, kad testamentas surašytas netinkamai, nes kvalifikuoti teisininkai negali patikrinti jo turinio ir formos, todėl po sudarytojo mirties jis gali būti pripažintas negaliojančiu. Faktai apie notarui perduotą saugoti ar atsiimtą iš saugojimo asmeninį testamentą registruojami Testamentų registre.

Oficialusis testamentas. Tai testamentas, kuris yra sudarytas raštu dviem egzempliorais ir patvirtintas notaro. Oficialiajame testamente nurodoma jo sudarymo vieta ir laikas (metai, mėnuo, diena, valandos ir minutės), sudarytojas, išvardijamas paliekamas turtas ir įpėdiniai. Surašytas testamentas perskaitomas, pasirašomas testatoriaus ir užregistruojamas notariniam registre. Vienas egzempliorius duodamas testatoriui, o kitas saugomas testamentą patvirtinusio notaro archyve. Informacija apie testamentu sudarymo faktą ir turinį iki testatoriaus mirties nėra skelbiama. Testatorius turi teisę bet kada pakeisti, papildyti ar panaikinti sudarytą testamentą ir sudaryti naują. Faktai apie sudarytą, panaikintą ar pakeistą testamentą registruojami Testamentų registre.

Bendrasis sutuoktinių testamentas. Šiuo testamentu abu sutuoktiniai vienas kitą paskiria savo įpėdiniu ir po vieno sutuoktinio mirties visą mirusiojo turtą paveldi pergyvenęs sutuoktinis, išskyrus privalomąją palikimo dalį. Bendrąjį sutuoktinių testamentą gali sudaryti tik susituokę asmenys. Bendrasis sutuoktinių testamentas turi būti patvirtintas notaro. Bendruoju sutuoktinių testamentu kiekvienas sutuoktinis palieka visą savo turtą vienas kitam. Bendruoju sutuoktinių testamentu gali būti paskirtas įpėdinis, kuris paveldės turtą, mirus pergyvenusiam sutuoktiniui, šiam įpėdiniui gali būti paliekamas ne tik visas pergyvenusio sutuoktinio turtas, bet ir konkretūs daiktai. Bendrasis sutuoktinių testamentas gali būti panaikintas vieno sutuoktinio valia, notarui patvirtinus pareiškimą apie testamentu panaikinimą. Sutuoktinio sudaryti testamentai (asmeniniai ir oficialieji) neatšaukus bendrojo sutuoktinio testamentu negalioja. Bendrasis sutuoktinių testamentas netenka galios, jei iki pirmojo sutuoktinio mirties santuoka nutraukiama, paduodamas ieškinys (prašymas) nutraukti santuoką. Faktai apie sudarytą, panaikintą ar pakeistą testamentą registruojami Testamentų registre.

Testamento turinys

Paliekamas turtas ir įpėdiniai. Visą arba dalį turimo turto testamento sudarytojas gali palikti vienam ar keliems asmenims. Jie gali būti tiek giminiaičiai, tiek bet kurie kiti asmenys. Turta taip pat galima palikti valstybei, savivaldybėms, juridiniams asmenims, visuomenei naudingiems ir labdaros tikslams. Testamento sudarytojas (-ai) gali nurodyti kitą (-us) įpėdinį (-ius), kurie paveldėtų, jei pirmasis nurodytas įpėdinis mirtų iki testatoriaus mirties ar atsisakytų palikimo.

Testamente galima įrašyti, kas iš galimų įpėdinių pagal giminystės liniją negali pretenduoti į paliekamą turtą. Taip iš nurodytų galimų įpėdinių atimama paveldėjimo teisė.

Testamente nenurodžius, kokiomis dalimis paliekamas turtas, jis dalijamas lygiomis dalimis visiems į testamentą įrašytiems įpėdiniams. Testatoriaus turto dalis, kuri nenurodyta testamente, padalijama tarp įpėdinių pagal įstatymą.

Papildomos sąlygos ir įpareigojimai. Testamente taip pat galima nurodyti prievolės ar įsipareigojimus, kuriuos turės įvykdyti turtą paveldintys asmenys. Paminėtina, kad neįsėtos sąlygos ir sąlygos, prieštaraujančios visuomenės papročiams ar pažeidžiančios geros moralės reikalavimus, negalioja.

Testamento vykdytojas. Testatorius testamentu taip pat gali paskirti testamentą vykdytoją, kuriuo gali būti įpėdinis ar bet kuris kitas asmuo, išskyrus tą, kuris testamente pasirašo už testatorių. Paskirtas asmuo turi sutikti su testamentą vykdytojo pareigomis ir paprastai jo sutikimas išreiškiamas testamente, kuriame jis ir pasirašo.

Palikimo priėmimas ir atsakomybė už palikėjo skolas

Terminas. Kad įgytų palikimą, įpėdinis privalo jį priimti. Paprastai palikimas priimamas per tris mėnesius nuo palikėjo mirties paduodant pareiškimą palikimo atsiradimo vietos notarui. Įpėdinis (tiek testamentinis, tiek įstatyminis) turi teisę per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos atsisakyti nuo palikimo paduodamas pareiškimą notarui. Neleidžiama palikimą priimti / atsisakyti iš dalies arba su sąlyga ar išlygomis.

Praleidus trijų mėnesių terminą palikimui priimti, jis gali būti atnaujinamas teismui nuستاčius, kad jis praleistas dėl svarbių priežasčių. Įpėdiniams nepriėmus palikimo, paveldimas turtas pereina valstybei.

Notaras, kuriam pateikiamas pareiškimas. Pareiškimas apie palikimo priėmimą / atsisakymą paduodamas notarui, kuriam Notarų rūmų prezidiumo nutarimu yra priskirta paveldėjimo atvejais aptarnauti teritoriją, kurioje buvo paskutinė mirusiojo gyvenamoji vieta. Informaciją apie notarų veiklos teritorijas turto paveldėjimo atvejams galima rasti Notarų rūmų internetinės svetainės www.notarurumai.lt skiltyje „Notarai“ ir eNotaras informacinės sistemos išoriniame portale www.enotaras.lt paspaudus aktyvią nuorodą „Notarai ir notarų biurai“. Išimtiniais atvejais, įpėdinis pareiškimą apie palikimo priėmimą / atsisakymą gali pateikti ir bet kuriam kitam Lietuvos Respublikoje dirbančiam notarui. Tokiu atveju jo pareiškimas yra persiunčiamas notarui, kuriam priskirta aptarnauti teritoriją paveldėjimo atvejais. Faktai apie palikimo priėmimą / atsisakymą yra registruojami Testamentų registre.

Atsakomybė už palikėjo skolas. Įpėdinis, priėmęs palikimą, už palikėjo skolas atsako ne tik paveldėtu, bet ir savo turtu. Siekdamas apriboti savo atsakomybę už palikėjo skolas, įpėdinis gali pareiškime apie palikimo priėmimą nurodyti, kad jis palikimą pageidauja priimti pagal turto apyrašą – tokiu atveju už palikėjo skolas jis atsako tik paveldėtu turtu. Priėmus palikimą pagal apyrašą, notaras išduoda vykdomąjį pavedimą, kuris ne vėliau kaip per dvi savaites turi būti pateiktas vykdyti bet kuriam palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismo veiklos teritorijoje veikiančiam antstoliui.

Paveldėjimo teisės liudijimas ir įpėdinių tarpusavio santykiai

Įpėdiniai, priėmę palikimą, paveldimo turto savininkais yra laikomi jau nuo palikimo atsiradimo, tačiau kiekvienas įpėdinis, kuris priėmė palikimą, gali prašyti palikimo atsiradimo vietos notaro išduoti paveldėjimo teisės liudijimą – dokumentą, kuris patvirtina, kad įpėdinis priėmė palikimą ir įgijo nuosavybės teises į paveldėtą turtą. Šis dokumentas išduodamas suėjus trims mėnesiams nuo palikėjo mirties dienos. Įgyvendinat „vieno langlelio“ principą, notaras, įpėdiniams paveldint nekilnojamuosius daiktus, tiesiogiai perduoda prašymus Nekilnojamojo turto registruoti įregistruoti atsiradusias įpėdinių daiktines teises.

Paveldėjimo teisių perleidimas. Iki paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo įpėdiniai vienas kitam ar tretiesiems asmenims gali perleisti visas savo paveldėjimo teises arba idealią jų dalį. Galima tiek dovanoti, tiek parduoti paveldėjimo teises. Paveldėjimo teisių įgijimas perima įpėdinio teises ir pareigas įsigytų teisių dalyje.

Paveldimo turto pasidalijimas. Kai yra keletas įpėdinių, jų paveldėtas turtas yra visų šių įpėdinių bendroji dalinė nuosavybė, jeigu testamentu nenustatyta kitaip. Įpėdiniai, siekdami užtikrinti efektyvesnį paveldėto turto valdymą, naudojimą ir disponavimą, iki įpėdinių teisių į daiktus įregistravimo viešame registre, bendru susitarimu gali pasidalyti paveldėtą turtą. Dalijantis nekilnojamuosius daiktus sudaroma notarinės formos sutartis, kuri įregistruojama Nekilnojamojo turto registre. Įpėdiniams nesusitarus dėl paveldėto turto pasidalijimo, paveldėtą turtą pagal kiekvieno iš įpėdinių ieškinį padalija teismas.

Tarptautinis paveldėjimas

2015 m. rugpjūčio 17 d. Europos Sąjungos valstybėse narėse (išskyrus Airiją ir Daniją) pradėtas taikyti vadinamasis Paveldėjimo reglamentas. Šis reglamentas aktualus tais atvejais, kai paveldėjimo santykiai yra susiję su tarptautiniu elementu, pavyzdžiui, paveldimas turtas yra keliose valstybėse, palikėjas turėjo kelias gyvenamąsias vietas skirtingose valstybėse ir pan.

Pagrindinis Paveldėjimo reglamento tikslas nustatyti, kad esant tarptautiniam elementui, keliose valstybėse nebūtų tvarkomos skirtingos paveldėjimo bylos, o viena paveldėjimo byla būtų vedama valstybėje, kurioje buvo įprastinė palikėjo gyvenamoji vieta mirties dieną. Pavyzdžiui, jei Lietuvos Respublikos pilietis iki mirties 10 metų gyveno Ispanijoje, įprastine jo gyvenamąja vieta mirties dieną būtų laikoma Ispanija ir joje įpėdiniai turėtų kreiptis dėl paveldėjimo procedūrų įgyvendinimo. Šiuo atveju Ispanijos notaras būtų kompetentingas išduoti paveldėjimo dokumentus ir į Ispanijoje, ir į Lietuvoje esantį tiek kilnojamąjį, tiek nekilnojamąjį mirusiojo turtą. Jeigu palikimo atsiradimo vieta nėra aiški (pavyzdžiui, asmens deklaruota gyvenamoji vieta yra vienoje valstybėje, o paveldimas turtas ir įpėdinis kitoje valstybėje), įpėdiniai gali kreiptis į teismą dėl juridinę reikšmę turinčio palikimo atsiradimo vietos fakto nustatymo.

Siekiant užtikrinti, kad tarpvalstybinio pobūdžio klausimai būtų sprendžiami greitai, sklandžiai ir veiksmingai bei įpėdiniams būtų suteikta galimybė lengvai įrodyti savo statusą ir teises, tarptautinio paveldėjimo bylose įpėdinių prašymu gali būti išduotas standartizuotas Europos paveldėjimo pažymėjimas, kuris gali būti naudojamas bet kurioje Europos Sąjungos valstybėje narėje. Kompetenciją išduoti Europos paveldėjimo pažymėjimus Lietuvoje turi notari.

Susipažinti su paveldėjimo procedūromis kitose Europos Sąjungos valstybėse galima Europos Sąjungos notariatų tarybos sukurtame internetiniame tinklalapyje „Successions in Europe“ (Paveldėjimas Europoje) www.successions-europe.eu ir Europos Komisijos sukurtame „Europos e.teisingumo portalo“ www.e-justice.europa.eu skiltyje „Paveldėjimas“ (informacija pateikiama ir lietuvių kalba).